

DE ONZICHTBARE VROUW

Erika Robuck

De onzichtbare vrouw

*Hoe de gevaarlijkste spionne van de geallieerden
de nazi's te slim af was*

Vertaald door Kitty Pouwels

Nieuw Amsterdam

Oorspronkelijke titel *The Invisible Woman*.

Uitgeverij Berkley, imprint van Penguin Random House LLC

© 2021 Erika Robuck

© 2021 Nederlandse vertaling Kitty Pouwels / Uitgeverij Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden

Omslagontwerp Emily Osborne

Omslagbeeld © Susan Fox / Trevillion

Omslagbewerking bij Barbara

Foto auteur © Catsh Photography

NUR 302

ISBN 978 90 468 2811 3

www.nieuwamsterdam.nl

*Voor Virginia Hall,
ook bekend als
Artemis, Diane, Germaine, Marie, Camille,
Philomène, Brigitte, Louise, Anna...*

De Special Operations Executive (SOE) was een Britse organisatie die tijdens de Tweede Wereldoorlog, in 1940, werd opgericht. Door middel van spionage en sabotage en hulp aan verzetsgroepen maakte ze de nazi's in bezet gebied het leven zuur. Haar Amerikaanse tegenhanger was het Office of Strategic Services (OSS), opgericht in 1942. Bij aanvang van hun missie zou Winston Churchill hun hebben opgedragen: 'Zet Europa in lichterlaaie!'

Proloog

Zomer 1926

Parijs

Terwijl de laatste volle maan van de zomer opkomt, wandelt een Amerikaanse arm in arm met haar nieuwe Parijse vriendin langs de avenue. Ze hebben zojuist in de Folies Bergère een optreden van Josephine Baker gezien en weten niet of ze zo tipsy zijn van de champagne of van La Baker in een bananenrokje, met naakte borsten.

De meisjes verblijven in een studentenspension niet ver van de École Libre des Sciences Politiques, waar de Parijse al studeert en de Amerikaanse dat najaar zal beginnen. Terwijl ze naar huis slenteren, nemen ze de tijd om de lichtstad te bewonderen en blijven ze even staan kijken naar het Louvre en de Arc de Triomphe du Carrousel.

‘Ik weet al wat ik in mijn eerste brief aan mijn vader en moeder zal schrijven,’ zegt Virginia, de Amerikaanse. “De lessen zijn nog niet begonnen, maar ik leer al enorm veel.”

Het Franse meisje giechelt.

De zilveren beugel van Virginia’s handtas flitst in het licht van de straatlantaarn. Ze steekt twee sigaretten in haar mond, geeft zichzelf vuur en overhandigt er een aan haar vriendin.

“De cultuur hier is zó divers,” vervolgt ze nadat ze heeft uitgeblazen. “Het is een culturele...”

‘Fruitschaal!’

Hun geschater weerkaatst tegen de gebouwen van de zijstraat, waar een cocon van rijkdom en stilte hen tot bedaren brengt. In de schaduw van de hoog oprijzende natuurstenen woonpaleizen voelt Virginia dat de haartjes op haar armen overeind gaan staan, en ze loodst haar vriendin terug naar de drukkeren straten. Zodra ze weer onder de mensen zijn, zegt het Franse meisje: ‘Josephine Baker heeft wel duizend huwelijksaanvragen gekregen. Ik voor mij hoop op drie à vier voordat ik een keuze maak.’

‘Tweeduizend,’ zegt Virginia.

‘Wil je tweeduizend aanzoeken?’

‘Nee, mallerd. Baker kreeg er tweeduizend. Als ik ooit ga trouwen doe ik het aanzoek, al zou mijn moeder zich doodschamen als ze dit hoorde.’

‘Als je een Fransman aan de haak wilt slaan, moet je wel iets aan je accent doen. Het is vreselijk.’

‘O! Hoe durf je!’ Virginia kietelt haar vriendin totdat die haar excuses aanbiedt.

Al snel zijn ze terug bij het pension, een crèmekleurig hoekhuis met zwarte smeedijzeren balkonnetjes. Boven de ingang houdt een grotske griffioen in bas-reliëf met een nors, afkeurend gezicht de wacht. Virginia heeft hem Johnnie gedoopt, naar haar grote broer. Uit de ramen van een appartement op de bovenste etage komt muziek, en in het licht daarbinnen zien ze dansende gestalten.

‘Een feestje!’ zegt Virginia. ‘Kom mee.’

‘Ik ben veel te moe.’

‘We zijn twintig! “Moe” bestaat niet.’

‘Mijn voeten doen zeer.’

‘Johnnie zou ook vinden dat je onder de wol moest,’ zegt Virginia terwijl ze naar de griffioen wijst. ‘Dus ik niet. Kom op!’

Haar vriendin gooit haar armen in de lucht als teken van overgave. Virginia neemt de Française bij de hand en trekt haar mee het gebouw in. De goudkleurige kralenfranje van haar jurk kietelt de achterkant van haar lange benen terwijl ze met twee treden tegelijk de trappen naar de vierde etage bestijgt. Als ze er zijn strijkt Virginia haar jurk glad, schikt haar haar en gaat haar vriendin voor de kamer in, waar ze zich onder de feestvierders mengen.

Virginia’s hart klopt synchroon met de muziek terwijl ze zich aansluit bij het dansende groepje voor het open raam. Na elke twee, drie nummers houdt de draagbare grammofoon ermee op en telkens wanneer de plaat vertraagt blijven ze, onder groeiende hilariteit, stokstijf staan als een stel opwindpoppen, totdat iemand de platenspeler weer aanzwengelt.

De uren vliegen om. Hoe meer ze drinkt, hoe meer Virginia de tijd wil vasthouden, maar hij stroomt tussen haar vingers door als champagne. De Franse woordenbrij om haar heen wordt moeilijk te ver-

staan en haar hersenen pijnigen zich af om de juiste woorden te vinden. Ineens merkt ze hoe warm het daar op de vierde etage is.

Haar vriendin hangt knikkebollend op een bank naast hun erudiete huisgenoot – de jongen die nadrukkelijk Franse filosofen zit te lezen in de gemeenschappelijke kamer – die haar telkens wanneer ze indommelt een kus geeft. Virginia beent door de kamer op hen af, en als hij weer wil toeslaan drukt ze haar volle hand op zijn gezicht en geeft hem een duw, zodat hij omver tuimelt op de bank. Zijn bril rechtzettend en zich verontschuldigingend komt hij overeind en maakt zich snel uit de voeten, naar de groep jongeren die elkaar bij het balkon verdringen om de zon te zien opkomen. Virginia helpt haar vriendin op te staan en ze glippen stilletjes weg, de schemerige hal in.

Als haar vriendin veilig in bed ligt, sluipt Virginia op blote voeten de trap af naar haar eigen kamer op de tweede etage. Ze schuift de ketting dicht, laat haar achterhoofd tegen de deur leunen en sluit haar ogen. Zodra de kamer niet meer om haar heen tolt laat ze haar pumps op het tapijt vallen, loopt naar het balkonnetje en stapt naar buiten om de frisse, bedauwde lucht in te ademen. Twee etages hoger hoort ze een paar feestvierders praten.

‘Je hebt een snee tussen je ogen, onder je bril.’

‘Dat was die Amerikaanse. Ze duwde me.’

‘Probeerde je haar te kussen?’

‘Nee, haar vriendin.’

‘Stomkop!’

Die vermaning doet haar glimlachen en terwijl ze naar de skyline kijkt, proest ze het onwillekeurig uit om de schitterende, absurde, surreële droom van haarzelf in Parijs.

Haar vader is degene aan wie ze dit te danken heeft. Toen ze nog een klein meisje was nam hij zijn gezin mee naar Frankrijk en maakte Parijs een eerste, onuitwisbare indruk op haar. Terwijl haar moeder en haar broer nog sliepen, had hij haar gewekt en in zijn sterke armen naar het balkon van hun hotelsuite gedragen om haar de sprookjesachtige Parijse zonsopkomst te laten zien. Nu nog herinnert ze zich de geur van zijn pijptabak en zijn knappe gezicht met het kuiltje in zijn wang terwijl hij grijnzend toekeek hoe ze de stad, badend in het ochtendlicht, bewonderde. Het was hetzelfde samenzweerderige lachje als later, toen hij haar ondanks de tegenwerpingen van haar

moeder toestemming gaf om hier te gaan studeren. Hij vond alles wat ze wilde goed, vooral als het afweek van het stramien waar haar moeder haar zo graag in wilde zien. Sindsdien was haar blik altijd op de horizon gericht geweest.

Ik weet wat ik aan papa ga schrijven, denkt ze. Ik ga schrijven: *Dank je wel.*

Dank je dat je me hierheen hebt laten gaan, naar de stad van mijn hart. Om een opleiding te volgen. Om de skyline bij dageraad te zien. Om de klokken van de Notre Dame te horen luiden voor de zondagse mis. Om de warmte te voelen van de zon die de stad zachtjes wekt en de Seine omtovert tot een gouden rivier onder de strakblauwe lucht.

‘Het heeft me tot leven gebracht,’ zegt ze.

DEEL EEN

Artemis

Hoofdstuk 1

21 maart 1944

De kust van Bretagne, Frankrijk

De zee is ruw en stervenskoud, en hoewel ze ongetwijfeld haar dood tegemoet gaat, kan Virginia Hall niet snel genoeg roeien. Frankrijk is in zicht. De waarschuwingen van haar superieuren galmen na in haar hoofd. ‘Als radiotelegrafist in het volledig bezette Frankrijk heb je zes weken te leven.’ Goed, had ze gedacht. Zes weken. Tweeënveertig dagen.

Eén dag voor elk van die dappere mannen en vrouwen die ze bij haar eerste missie in Lyon in de steek heeft gelaten. Als ze nog leven, kwijnen ze hoogstwaarschijnlijk weg in gevangenschappen en concentratiekampen, maar zij is ontsnapt. Die gedachte snoert haar bijna de keel dicht, zoals elke dag de afgelopen achttien maanden, maar ze schuift haar terzijde. Ze zál doorgaan.

Ondanks de ijzige nacht is Virginia bezweet. De Britse kanonneerboot heeft de agenten tot een bepaald punt gebracht; de rest van de tocht gaat per rubberboot. Ze voelt blaren opkomen, en haar partner Aramis – ze zijn erop getraind alleen codenamen te gebruiken – is te moe om door te roeien. Met zijn tweeënzestig jaar is hij oud voor een geheim agent. Virginia heeft er een hekel aan om met iemand te reizen, maar het is voor korte tijd. Zijn missie beperkt zich tot het regelen van schuiladressen en het verzamelen van inlichtingen in Parijs, terwijl die van Virginia haar naar de rand van de stad en van daaruit naar het berggebied van de Haute-Loire zal brengen. Daar gaat ze droppings van voorraden coördineren en verzetsgroepen – de maquis – bewapenen en organiseren, zodat ze gevechtsklaar zijn als de geallieerden eindelijk landen. Rapportage over activiteiten van de nazi’s is ook altijd welkom en Virginia popelt om hun het leven zo zuur mogelijk te maken.

De Haute-Loire lijkt afgelegen, onbelangrijk en ver van waar de

actie is, maar toch wil Vera Atkins, een hooggeplaatste SOE-agente, per se dat Virginia dat gebied voor haar rekening neemt. Afgelegen of niet, één ding is zeker: Virginia zal Frankrijk nooit meer in de steek laten. Al moet ze daarvoor bevelen negeren. Ditmaal blijft ze tot de bevrijding.

Vera had haar, in de hoop haar een terugkeer naar Frankrijk uit het hoofd te praten, tot in de grimmige details verteld wat er was gebeurd met alle telegrafisten die ze de afgelopen maanden hadden verloren. ‘Door daarheen te gaan en zelf om te komen breng je hen niet terug,’ had ze gezegd.

‘Nee, maar ik kan wel helpen de oorlog te winnen.’

‘Een nobel motief,’ zei Vera. ‘Weet je zeker dat dat de enige reden is waarom je terug wilt?’

Dat is het niet. Maar dat heeft ze Vera niet verteld.

‘Je bent een supervrouw, zoals ik al had gehoord,’ zegt Aramis. ‘Als er niet zo over je kunstbeen werd gekletst, had ik het nooit geraden. Hoe noem je ’m ook alweer? Herbert?’

Cuthbert, denkt ze en ze klemt haar kaken open.

Doordat de Gestapo haar ‘de Manke Dame’ was gaan noemen toen ze jacht op haar maakten in Lyon, was datgene wat ze ooit geheim had gehouden alom bekend geworden. Alsof ze nóg een reden nodig had om de nazi’s te haten. Ze heeft schoon genoeg van al die ophef over haar been. En van wie ze het allermeest genoeg heeft is deze man. Sinds hun kennismaking minder dan vierentwintig uur geleden heeft hij aan één stuk door gepraat; hij heeft zelfs zijn echte naam verteld en details over zijn normale werk en zijn echte familieleden gegeven. De meeste geheim agenten die het van de nazi’s vergeven Frankrijk binnensluipen, doen dat wat stiller, maar Aramis is onstuitbaar.

‘Met een beetje geluk kunnen we een stevige borrel voor je regelen als we aan land zijn,’ gaat hij verder. ‘Misschien hebben ze bij het schuiladres een wijnkelder waar we voor een klein bedrag gebruik van kunnen maken.’

Als hij zich vooroverbuigt om een klopje te geven op de verborgen geldtassen op Virginia’s heupen laat ze haar rechterriem vallen, grijpt zijn arm en draait die op zijn rug. ‘Nooit meer aan me komen.’

Zijn ogen worden groot achter zijn brillenglazen. Na een paar tellen

laat ze zijn arm los en pakt de riem weer. In de paar seconden dat ze niet heeft geroeid is de boot gedraaid, en op een golf beukt haar zendkoffer van bijna vijftien kilo tegen haar goede been. Ze vervloekt zichzelf om haar opvliegendheid en probeert de boot uit alle macht weer de goede kant op te krijgen, tegen de golven in en niet parallel eraan. Aramis pakt zijn riemen om haar te helpen. Al snel liggen ze weer op koers en in de stilte die valt kan Virginia het kloppende gevoel in haar kaak niet langer negeren.

Vorige week nog zat ze bij te komen nadat de sadistische tandarts haar Amerikaanse vullingen door gouden Franse exemplaren had vervangen. Geheim agenten moeten tot in de kleinste, pijnlijkste details aan hun rol beantwoorden. Vera had in de verkoeverkamer boven haar uitgetoerd. ‘Je eerste missie was een theebransje vergeleken bij wat je nu te wachten staat,’ had ze gezegd.

Vera had Virginia voor de SOE gerekruteerd aan het begin van de oorlog, voordat de VS erbij betrokken was geraakt, toen Virginia als zogenaamde Amerikaanse journaliste nog vrijuit kon reizen. Vera had haar gedrild en getest en dat deed ze nog steeds zodra ze de kans kreeg, zelfs nu Virginia was overgestapt naar de OSS, die werd geleid door de Amerikaanse generaal William J. Donovan. Nu er een prijs op Virginia’s hoofd stond, leek het Vera niet verstandig dat ze terugging naar Frankrijk. ‘Wild Bill’ Donovan had Vera’s bezwaren echter terzijde geschoven – met een grijns die Virginia had doen denken aan de blik die haar vader haar toewierp als hij haar moeders protesten overstemde – en Vera liet geen kans onbenut om Virginia te herinneren aan de gevaren die haar wachtten.

‘De nieuwe collaborateursbendes, de *milice*, zijn even gevaarlijk als de nazi’s,’ zei Vera terwijl ze Virginia strak aankeek. ‘Gevaarlijker zelfs. Het zijn Fransen, dus ze spreken de taal, ze horen wie niet uit Frankrijk komt en doen niets liever dan verzetsleden opsporen.’

Virginia’s mond werd droog. Bij haar eerste missie, anderhalf jaar geleden, was haar Amerikaanse accent geen probleem geweest. Nu de VS in de oorlog betrokken was en heel Frankrijk volhing met opsporingsaffiches met Virginia’s gezicht erop, wist ze dat ze een valse identiteit nodig had. Maar het was nog niet tot haar doorgedrongen dat ze zo moest uitkijken met praten.

‘Het zal knap lastig worden de maquis te vinden en hun vertrouwen

te winnen,' zei Vera. 'Maar het moet lukken, willen we de nazi's de volle laag geven wanneer Operation Overlord begint.'

'D-day,' zei Virginia.

'D-day. Wat alleen nog maar het begin zal zijn.'

'Het begin van het einde.'

'Dat hopen we,' zei Vera. 'Na D-day zullen we, als jij maquisgroepen hebt weten te vinden, agenten droppen om het bevel over te nemen terwijl jij verdergaat naar de Haute-Loire.'

'Heb je de officiële datum?'

'Die kan ik je nog niet geven,' zei Vera. 'Je moet het signaal afwachten.'

Het gedicht, 'Chanson d'automne', het 'Herfstlied' van Verlaine. Ze had het uit haar hoofd moeten leren. Als de BBC de eerste strofe uitzendt, is dat het teken dat de invasie ophanden is. De tweede strofe kondigt het begin ervan aan.

'Zodra ik de maquis heb bewapend, zullen al die mannen en vrouwen die hun kans hebben afgewacht om hun doden te wreken even moeilijk te houden zijn als een dijk die op doorbreken staat,' zei Virginia.

'Toch moet je dat doen,' zei Vera. 'Zodra het D-day is en er openlijk wordt gevochten, weet je hoe de nazi's zullen reageren.'

Nee, dat wist geen van hen. Maar ze konden zich allemaal voorstellen hoe een in het nauw gedreven, hondsdel beest tekeer zou gaan.

Vera haalde uit de zak van haar jack een koperen buisje met de L van 'lethal' erop. Een dodelijke pil, voor als je werd gevangengenomen.

'Wil je hem dit keer?' vroeg ze.

'Je kent het antwoord.'

Vera keek Virginia een paar tellen aan alvorens de capsule weer in haar jaszak te laten glijden. Nadat ze Virginia's zakken had gecontroleerd op achtergebleven Londense buskaartjes of Amerikaanse speelkaarten, pakte ze haar bij haar revers en keek haar in de ogen. Haar gezichtsuitdrukking verzachtte. Ze werd weer de oude Vera, van voor alle oorlogsdoden.

'Zorg dat je geen onnodig gevaar loopt. Verander regelmatig van schuiladres. Hecht je niet. Als dit allemaal voorbij is, wil ik met je proosten op ons succes, niet naar de States vliegen om je moeder het slechte nieuws te vertellen.'

‘Dan zou ze in elk geval kunnen zeggen dat ze het me wel had gezegd.’

Vera fronste haar wenkbrauwen. ‘Deze oorlog heeft ons allemaal zo kil gemaakt,’ zei ze bijna tegen zichzelf, om daar nog één ding aan toe te voegen. ‘Midden in je uiteindelijke regio ligt een afgelegen plaatsje: Le Chambon-sur-Lignon. Dat dorp beschermen moet je allerhoogste prioriteit zijn.’

‘Waarom is dat zo belangrijk?’

Daarop had Vera Virginia’s revers losgelaten en weer haar strenge houding aangenomen.

De kust ligt nu vlak voor Virginia en Aramis. Door de mist zijn de rotsen nauwelijks zichtbaar en ze maken een scherpe bocht om niet te pletter te slaan. De rand van de boot krijgt een knauw, en terwijl Virginia zich schrap zet gaat Aramis overboord. Proestend probeert hij te gaan staan terwijl een golf tegen hem aan beukt. Virginia sleurt de boot op het strand, stapt uit, trekt hem verder om te voorkomen dat hij wegspoelt voordat ze hem kunnen leeghalen, en draait zich om om het uitzicht te bekijken.

Frankrijk.

Als ze nog tot huilen in staat was, zou ze het doen. Ze ademt diep in en vult haar longen met lucht. Ongewild herinnert ze zich hoe haar vader haar wakker fluisterde en haar door het donker droeg om de Parijse zonsopkomst te zien, maar ze verdringt het beeld. Ze weet dat die versie van Frankrijk weg is – net als haar vader. Hoe graag ze ook van dit moment zou willen genieten: de klok tikt. Ze richt zich weer op Aramis, die kermend in het zand zit. ‘Mijn knie.’

Ze vloekt binnensmonds en bijt hem toe dat hij niet zo moet klagen. Met snelle bewegingen haalt ze de rubberboot leeg, maakt er met haar mes flinke jappen in en hijst er een zwerfsteen in om hem tot zinken te brengen. Zodra ze zeker weet dat het vaartuig helemaal onder water is, keert ze terug naar Aramis. Ze trekt de hengsels van zijn tas over haar schouders, geeft hem haar lichtere koffer met kleren en draagt de koffer met zendapparatuur in haar andere hand.

Ze vinden het pad naar de boerderij waar ze zullen overnachten. Er valt ijsregen, en tegen de tijd dat ze een uur later bij de schuur aankomen rillen ze allebei van uitputting en honger, met maar een uur rust

voordat ze naar het treinstation moeten. Aramis ligt binnen een paar minuten te snurken, maar Virginia kan de slaap niet vatten. Zoals elke nacht sinds Lyon dansen twee kille blauwe ogen en een boosaardig lachje door haar hoofd terwijl ze het duister in staart.

Zes weken te leven, zeiden ze. In die tijd moet er veel gebeuren.